



Neuspeh, strah, negotovost in svoboda

Neuspeh

Osamosvojitve Slovenije se je začela veliko pred letom 1991. Začel bom s šolskim letom 1988/1989, ko sem se lotil študija ob delu na ekonomski fakulteti v Ljubljani. Profesorji so se že začeli preusmerjati in prilagajati prihajajoči demokratični ureditvi ter tržnemu gospodarstvu. Veliko jih je začelo opuščati predavanja o planskem gospodarstvu in se usmerjati v tržno gospodarstvo. Zato so začeli pisati nove učbenike, nekateri skripte, spet drugi knjige. Tako smo knjigo o sodobni tržni družbi čakali več kot eno leto. Zato so predavanja potekala z zamudami, celo po več mesecev, nekatera po šest mesecev ali celo leto. Študij sem plačeval sam, kar mi je povzročalo kar nekaj težav zaradi usklajevanja s službo. Začel sem dvomiti, ali bom sploh zmozel uspešno končati študij. Eden od profesorjev me je celo vprašal, ali se mi sploh splača študirati, ker mi je takrat manjkalo osemnajst let do upokojitve. Potem je prišla vojna in nakopičili so se mi še drugi problemi. Otroci so šli v šolo in smo potrebovali denar, zato sem se odločil, da preneham s študijem. K temu sta pripomogli tudi osamosvojitve Slovenije in desetdnevna vojna. Še danes mi je žal, da nisem zbral dovolj moči in nadaljeval s študijem.

Strah

Zdaj bom pozornost usmeril na 25. junij 1991 in čas po tem, ko je bila razglašena samostojnost Slovenije. Na Kongresnem trgu so dvignili slovensko zastavo kar je pomenilo, da je Slovenija postala neodvisna država. Takratni predsednik Milan Kučan je izrekel zelo pomembne besede: »Danes so dovoljene sanje. Jutri je nov dan.«

In res, še isti dan je v Beogradu takratni predsednik jugoslovanske vlade Ante Marković podpisal ukaz, da jugoslovanska vojska zapusti kasarne ter zavzame zunanje meje Slovenije. Vojaške enote so se napotile proti mejam. Ena enota je bila namenjena proti Jesenicam in naprej proti Ratečam. Ob prihodu na Koroško Belo je naletela na ovire, celo ljudje so se postavili na cesto pred tanke. Po kratkem pogovoru so ugotovili, da je zadeva zelo resna in

se umaknili s ceste, da so oklepniki nadaljevali pot skozi Jesenice. Nekateri so jih pozdravljali, drugi so jih zmerjali, a do incidentov ni prišlo.

Del enote se je ustavil na platoju pred predorom Karavanke, drugi pa nadaljeval pot proti Podkorenu in Ratečam. Takrat smo bili mi in drugi Jeseničani v strahu, da bo prišlo do spopadov in se bodo začeli streljati. Slovence je bilo strah jugoslovanske armade, tudi mene in druge, ki so bili priseljeni na Jesenice. Ni nas bilo strah samo jugoslovanske vojske, ampak tudi tega, da nas bodo izgnali z Jesenic. Takrat sem se spomnil lekcije iz osnovnošolske zgodovine, da so med balkanskimi vojnami 1912/13 Grki izgnali Makedonce iz okolice Soluna v Grčiji, ki so morali bežati v današnjo Makedonijo.

Skupaj z družino smo si vlivali optimizma, da se kaj takega ne bo zgodilo, saj z nikomer nismo imeli težav ali kakršnih koli nesporazumov. Vsi smo bili prijatelji, še zlasti delavci železarne.

Drugi dan vojne, 27. junija 1991, je »glasnogovornik« Jelko Kacin napovedal, da bo prišlo do letalskega napada in celo do bombardiranja Jesenic. Jaz sem dobil telefonski klic iz Makedonije, da naj zapustimo Jesenice, ker bodo mesto zravnali s tlemi. Takrat so nekateri odšli v Avstrijo, drugi po vaseh okoli Jesenic, nekateri pa v Rovte. Z družino smo ostali na Jesenicah kot še veliko drugih, v strahu in pričakovanju, kaj se bo zgodilo. Bili smo obveščeni, da naj se v primeru napada umaknemo v zaklonišča, ki so bila zgrajena za ta namen. Zaklonišče, ki je bilo v naši stavbi, je bilo preurejeno v kletne prostore. Postavili smo si police za odlaganje ozimnice. Ker je bilo poletje in so bile police prazne, smo nanje zložili odeje, da so lahko otroci ležali ali sedeli. Vse potrebno smo imeli s seboj, saj nismo vedeli, koliko časa bo to trajalo.

Čez nekaj časa se je oglasila sirena za letalski napad. Hitro smo pobrali nekaj stvari in igrač za otroke ter odhiteli v zaklonišče. Zamislite si, kakšen strah je spreletel moje možgane. Takoj sem se spomnil na klic iz Makedonije in si rekel, da se to ne bo zgodilo. Ko so se otroci in žena namestili v zaklonišču, sem jaz zapustil zaklonišče in odšel pred vhod stavbe, kjer je bila klopca. Na njej je sedel sosed Ivan Smolej, ki jih je imel že krepko čez šestdeset let. Pridružil sem se mu. Med sabo sva se pogovarjala in vlivala optimizma, da ne bodo bombardirali hiš ali stolpnic, če že kaj, bodo bombardirali javne objekte, kot so železniška postaja, policija in druge zgradbe. Malo zatem sta dve vojaški letali preleteli Jesenice in naprej proti karavanškemu predoru. Tam sta se obrnili nazaj. Eno letalo je letelo nad našo stavbo, vzdolž železniške proge proti Lescam. Mislim, da je bilo to letalo MIG-21. Takoj se je

oglasil Jelko Kacin in povedal, da so letala odvrгла bombo na Karavanke. Še danes ne vem, če so jo res odvrgli. Malo zatem sva zagledala dva oborožena rezervista, ki sta prihajala proti sosednji stavbi in tudi vstopila. Spreletel me je srh, da nas bodo postrelili. Zbrani smo bili v zaklonišču in si mislili, samo še to naj se zgodi! Po nekaj minutah sta zapustila stavbo in odšla. Strah je bil odveč. Počakali smo eno uro ali celo dve. Ker se letali nista več vrnili, smo prestrašeni zapustili zaklonišče. Ko sem vprašal otroka, kako se spominjata teh dogodkov, sta mi rekla, da ju je bilo strah. Spominjata se, kako sta ležala na policah in zaklonišča, ki je bilo polno prestrašenih ljudi in jokajočih otrok, ampak pravita, da je bilo zabavno. Zabavno je bilo, ker nista vedela, kaj sploh je vojna. V moji bližini, na Kejžarjevi 36, je bilo nastanjenih okoli deset zajetih jugoslovanskih vojakov. Z mojega balkona smo gledali, kako jih je oborožen vojak peljal na kosilo v takratno kuhinjo Geža, kjer so kuhali malico za delavce železarne. Oddaljena je bila kakšnih 50 metrov. Po koncu vojne jih nismo več videli, saj so jih verjetno poslali domov.

V tem času smo veliko spremljali novice po televiziji in Radiu Triglav. Bolj smo poslušali radio, ker je posredoval najnovejše informacije o dogajanju na Jesenicah in v okolici. Ko so objavili informacijo, da je vojaški poveljnik jugoslovanske armade na Jesenicah podpisal sporazum o predaji njegove enote, si lahko samo zamislite olajšanje, ki smo ga občutili. Takoj smo se odpravili na sprehod. Srečali smo se s sorodniki in prijatelji, se objemali in se veselili, da smo živi in zdravi. Lahko se zahvalimo vojaškemu in civilnemu vodstvu občine Jesenice za njihovo modrost in razumevanje situacije, da ni prišlo do spopadov in posledično tudi do žrtev. Enako velja za civilno prebivalstvo, saj so vedeli, da na Jesenicah živi več nacionalnosti in bi lahko prišlo do incidentov. Vse se je končalo dobro in vsi smo ostali prijatelji.

Z družino smo se sprehajali. Ne spomnim se več točno, kje na Jesenicah je bilo, ko smo zagledali avtobus, poln vojakov. Pomahali smo jim v pozdrav in oni so nam odzdravili, veseli, da so živi in da gredo domov. Fantom sem zaželel srečno pot domov in si mislil, mi vas ne potrebujemo več. Avtobus je odpeljal proti Radovljici. Naš strah je dokončno minil in bili smo svobodni.

Zapisal bom kratko zgodbo po pripovedovanju delavke, ki je bila zaposlena v restavraciji Kazina na Jesenicah. Ko so zaslišali sireno za zračni napad, so vsi zaposleni zbežali v kletne prostore, kjer je bila tudi shramba. Vsi prestrašeni so si mislili: »Daj, vzemimo vsak po eno jabolko, če nas bodo pobili, da vsaj lačni ne bomo umrli.« Ko smo se odpravili domov, so vsi odšli peš. Nobena

od delavk si ni upala na avtobus, ker so se bale, da ne bi začeli streljati na mimovozeče avtobuse. To kaže, da so vsi Jeseničani v tem času živeli v strahu. V teh dneh smo zelo redko hodili po Jesenicah, samo po nujnih nakupih. Takrat smo srečevali sorodnike in prijatelje ter se spraševali, ali je zdaj tega konec. A to še zdaleč ni bil konec, saj so prišle nove skrbi in negotovost.

Negotovost

Ko se je vojna po desetih dneh končala in se je Jugoslovanska ljudska armada predala, so nastali drugi problemi. Bili smo namreč izbrisani iz registra kot občani in državljani. Nismo vedeli, kdo smo in bili smo precej izgubljeni. Po takratnem zakonu je imel vsakdo, kdor je seveda želel, možnost vložiti prošnjo za pridobitev slovenskega državljanstva na Občini Jesenice. Jaz in moja družina nismo preveč razmišljali, ker smo imeli tu stanovanje in službo, obenem pa nismo imeli nobenih težav niti slabih odnosov z občani. Vsi na Jesenicah smo bili prijatelji. Vzel sem dokumente, ki so bili potrebni: rojstni in poročni list. Kopij niso sprejemali. Prošnjo in dokumente sem skupaj s plačano takso v znesku šesto tolarjev oddal na Občini Jesenice. Po dveh mesecih smo dobili vabila, naj se zglasimo na Občini Jesenice, ker smo dobili odobreno prošnjo za slovensko državljanstvo. Takoj sem se zglasil in podpisal, da se strinjam. Nato so mi izročili dokument, na katerem je pisalo, da sem državljan Slovenije.

Od takrat naprej nismo imeli niti jaz niti moja družina nobenih problemov. Pridobili smo nove dokumente, kot sta osebna izkaznica in potni list. Bili smo spoštovani in enakopravni državljani Slovenije. Nekateri pa so imeli resne težave, ker niso pravočasno oddali prošnje za pridobitev državljanstva.

Še danes mi ni jasno, zakaj so potrebovali originalni poročni list. Po nekaj letih sem na upravni enoti vprašal, ali je zdaj mogoče dobiti originalni poročni list nazaj. Dobil sem odgovor, da ni mogoče. Tako midva s soprogo nisva imela nobenega dokaza, da sva res poročena. Leta 2010 sem še enkrat vprašal na upravni enoti, ali je zdaj mogoče dobiti originalni poročni list. Prijazna uslužbenka mi je spet odgovorila, da to ni mogoče, lahko pa dobim kopije, ki mi jih je tudi naredila. Tako sem zdaj na podlagi kopije poročen, in to srečno, saj bova kmalu praznovala petdeseto obletnico skupnega življenja.

Svoboda

V nadaljevanju bom opisal, kako smo doživljali prihod demokracije po vojni leta 1991. Na Jesenicah živimo pripadniki različnih narodnosti. V socializmu nismo imeli možnosti ustanoviti svojega kulturnega društva. Če bi poskusil ustanoviti društvo, bi bil označen kot nacionalist in bi lahko dobil celo

zaporno kazen. V demokraciji se je odprla možnost za ustanavljanje kulturnih društev. Tako so nastala kulturna društva Bošnjakov, Srbov in nas, Makedoncev. Mi smo ustanovili Makedonsko kulturno društvo »Ilinden«. Sam sem eden od ustanoviteljev tega društva in podpisnik prvega statuta kot sekretar makedonskega društva.



Makedonsko kulturno društvo Ilinden. Hrani: Todosja Lazarov.

V nadaljevanju bom opisal dogodek, ki sega v leto 1993 in je rezultat osamosvojitve Slovenije ter prehoda v demokracijo. Makedonsko kulturno društvo smo registrirali spomladi leta 1993. Ilinden je nacionalni praznik Makedoncev, ki ga praznujemo 2. avgusta. Na ta dan je Makedonsko kulturno društvo »Ilinden« organiziralo veliko proslavo v čast našemu prazniku na Poljanah nad Jesenicami. Poimenovali smo jo »Ilindenska proslava v srednji Evropi«. Na povabilo so se odzvali zelo pomembni gosti. Na proslavo so prišli slovenski minister za kulturo Sergej Pelhan, predsednik vseh kulturnih društev v Sloveniji Rudolf Franc, makedonski ambasador v Sloveniji dr. Dimitar Mirčev, delegacija iz makedonske ambasade v Avstriji, delegacija iz Zagreba in predsednik skupščine občine Jesenice dr. Božidar Brudar. Poleg Makedoncev iz Slovenije je prišlo tudi veliko Makedoncev iz Italije, Avstrije, pa celo iz Bavarske. Takrat je bilo ocenjeno, da nas je bilo okoli 1500 obiskovalcev. S kratkim nagovorom sta nas pozdravila slovenski minister za kulturo in predsednik vseh slovenskih kulturnih društev ter makedonski ambasador v Sloveniji. S Poljan smo poslali čestitko makedonskemu predsedniku

Kiru Gligorovu in makedonskemu narodu v Makedonijo. V kulturnem delu prireditve smo imeli vrhunske pevce iz Makedonije. Nastopali so Violeta Tomovska, Vančo Tarabunov in najboljši makedonski duet Selimova-Želčeski, ki je pozneje nastopal tudi na Jesenicah v kinu Železar. Za zabavno glasbo sta poskrbela pevka Olga Hristovska in najboljša glasbena skupina Koda. Veselo je bilo ves dan in vse do večera.

Na tej, res posebni prireditvi smo bili zelo počaščeni zaradi obiskov na tako visoki ravni. Posebej prijetno smo bili presenečeni, da je prišlo toliko cenjenih in spoštovanih Makedoncev na Jesenice in v Slovenijo.

Še posebej sem ponosen na to prireditev, ker sem bil odgovoren za celotno organizacijo. Vse sem moral nadzorovati: koordinacijo, razporejanje, sprejem in predstavitev visokih gostov. Imel sem natančen načrt poteka prireditve, zato je vse potekalo, kot je treba, in se končalo v najlepšem redu.

Danes je makedonsko društvo »Ilinden« cenjeno in spoštovano na Jesenicah in v širšem prostoru. Smo v obdobju pandemije koronavirusa, zaradi česar prepovedana organizacija prireditev in druženje več kot šest ljudi. Nosimo maske, tako na prostem kot tudi v zaprtih prostorih. Gre za to, da čim prej ustavimo širjenje virusa. Upajmo, da bomo uspešno premagali covid-19 in se bomo lahko spet brezskrbno družili.

Jesenice so najbogatejše mesto v Sloveniji in tudi širše. So tudi multikulturno mesto. Predstavniki različnih kultur se redno srečujemo na prireditvah. Na Jesenicah je lepo živeti, ker so veselo mesto. Tako naj ostane še naprej.